

Remzi Nurbiye

<https://orcid.org/0000-0003-4430-7787>

Teacher, Şehit Samet Uslu Kız Anadolu İmam Hatip High School, Türkiye,
remzinurbiye@hotmail.com

Atıf Künyesi | Citation Info

Nurbiye, R. (2024).Göçmen Çocukları ve Din Eğitimi. *Tigin Analitik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (1), 54-66.

Göçmen Çocukları ve Din Eğitimi

Öz

İnsanların bağlı oldukları bir coğrafyadan başka bir yere iç savaş, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel sebepler neticesinde mekân değiştirmelerine göç denir. Modern çağın en önemli problemlerinden biri olan göç günümüzde gittikçe derinleşen bir vakıa halini almaktadır. Türkiye bağlı bulunduğu coğrafi konum itibariyle göç dalgalarının etkisi altında yer almaktadır. Göçmenler Avrupa Birliği ülkelerine ve Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmek için Türkiye'yi köprü olarak kullanmaktadırlar. Özellikle bütün dünya ekseninde başta Orta Doğu coğrafyasında meydana gelen savaşlar neticesinde Türkiye büyük ve düzensiz bir göç hareketine maruz kalmıştır. Türkiye'deki demokrasi ve hürriyet temelli yönetim anlayışı ülkemizi mülteciler açısından cazip ve yaşanacak bir yer konumuna getirmektedir. Türkiye'ye gelen göçmenler arasında bireyler ailecek yer değiştirdikleri için beraberinde çocuklarını da getirmektedirler. Burada göçmen çocukların büyük çoğunluğunun İslam dinine mensup olmaları onların din eğitimlerini çok daha önemli kılmaktadır. Düzensiz bir şekilde ülkemize iltica eden bu ailelerin dini hazırbulunuşluk düzeyi zaten geldikleri toplum yapısı ile benzer olduğundan din eğitimi süreci açısından olumlu bir gelişme göstermektedir. Araştırma 2022-2023 eğitim öğretim yılında Trabzon ili merkez ilçe sınırları içerisinde yer alan ilköğretim okullarında okuyan öğrencilerden oluşmaktadır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu araştırmada veriler, yarı yapılandırılmış ve yönlendirici olmayan görüşme tekniği ile ilköğretim okullarında okuyan 27 tane

yabancı uyruklu öğrenciyle din geçmişleri doğrultusunda din eğitimine bakışları ile ilgili görüşme yapılarak onların görüşleri alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmen çocuklar, Din eğitimi, Uyum

Immigrant Children and Religious Education

Abstract

Migration is the movement of people from one geography to another as a result of civil war, political, economic, social and cultural reasons. Migration, which is one of the most important problems of the modern age, is becoming a deepening phenomenon today. Turkey is under the influence of migration waves due to its geographical location. Migrants use Turkey as a bridge to go to the European Union countries and the United States of America. Turkey has been exposed to a large and irregular migration movement, especially as a result of the wars occurring in the Middle East geography in the whole world axis. The understanding of democracy and freedom-based governance in Turkey makes our country an attractive place to live for refugees. Among the migrants coming to Turkey, individuals bring their children with them as they change their place of residence as a family. The fact that the majority of migrant children belong to the Islamic religion makes their religious education much more important. Since the level of religious readiness of these families who irregularly asylum in our country is similar to the social structure they came from, it shows a positive development in terms of religious education process. The research consists of students studying in primary schools within the borders of the central district of Trabzon province in the 2022-2023 academic year. In this study, in which qualitative research method was used, data were obtained by interviewing 27 foreign students studying in primary schools with semi-structured and non-directive interview technique about their views on religious education in line with their religious background.

Keywords: Migration, Immigrant children, Religious education, Adaptation

Giriş

Dünya genelinde ülkelerde yaşanan darbeler, iç karışıklıklar, ekonomik sıkıntılar, eğitim ve sosyal barınma gibi temel ihtiyaçlar neticesinde göç eden milyonlarca insan vardır. Bu göç eden insanlar gittikleri yerlerde ülkeler için güvenlik başta olmak üzere sosyal ve iktisadi birtakım sıkıntılar yaratmaktadır. Asya'dan gelerek ülkemizi geçiş merkezi olarak kullanan mülteciler Avrupa Birliği ülkelerine yerleşmek amacıyla Türkiye'de düzensiz bir göç dalgasını oluşturmaktadır. Bu göç dalgasının başında Afganistan, Suriye, Irak, Pakistan, Filistin yer almaktadır (Bilgin, 1980). Türkiye'nin de bulunduğu coğrafyada 17 Aralık 2010 tarihinde başlayan Arap baharı ve buna bağlı olarak 15 Mart 2011 tarihinde oluşan Suriye iç savaşı neticesinde ülkemiz yoğun bir şekilde düzensiz gruplar halinde göç dalgasına maruz kalmaktadır. Göçler neticesinde ülkemize gelen insanlar başlangıçta geçici statüde görünürken zamanla ülkemizde kalıcı bir göçmen izlenimi oluşturmaktadır. Gelen bu göç dalgasının yaş ortalamasına bakıldığı zaman çocuk ve genç nüfusun yoğunlukta olduğu görülmektedir. Okul

çağındaki bu genç nüfusun beraberinde getirdiği en önemli sorun eğitim sürecinden mahrum oluşlarıdır. Bu mahrumiyet ülkemizde din eğitim problemini de ön plana çıkarmaktadır. (Yalçın, 2004). Göçmen çocukları Gaziantep, Şanlıurfa, Nizip, Kilis, Mersin, İstanbul, Hatay, vb. büyük şehirlerde iskân edilmektedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü istatistik verilerine göre 2020 yılı itibarıyla Göçmen vatandaşlardan 1.662.53 kişi 0-18 yaş arasındadır. Türkiye’de temel eğitim çağında bulunan ve büyük çoğunluğu ülkemizde doğmuş çocukların sayısı 1 milyonu geçmektedir. Kayıt altına alınmayan göçmen çocukları buna dâhil değildir. Okul çağında 1.5 milyon çocuk bulunmakta olup bu sayının sadece 914.000’i eğitim hayatının içinde yer almaktadır (Kurt, 2009). Birçok problemi bulunsa da bu çocuk ve gençlerin özellikle eğitim sorunu daha çok ön plan da yer aldığı görülmektedir. Genelde eğitimin özelde din eğitiminin geldikleri Türk toplumuna uyum sağlamaları hususunda önemli bir sorunu ortadan kaldırdığı görülmektedir (Bilgin, 1980). Yapılan alan taraması sonucunda Türkiye’de göç ve uyum üzerine akademik anlamda birçok çalışma yapılmış olduğu görülse de göçmen çocuklarının din eğitimi konusunda çok az miktarda çalışma olduğu söylenebilir. Yapılan göçlerin eğitim, siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel sorunları da beraberinde getirdiğini söylenebilir. Özellikle her insanın yaşadığı coğrafya neresi olursa olsun hür ve adil bir şekilde eğitim hakkına sahip olması gerekir. Eğitim hakkı olgunluk yaşına gelen her birey için temel insani haklardandır. Gerek yerleşik ve gerekse mülteci olan bireyler eğitim ile var olan topluma entegreolabilmekte, aksi takdirde eğitimsiz kalan kişi toplumun iç huzurunu bozabilmekte ve fert huzuru için tehlike oluşturabilmektedir (Kurt, 2009). Bundan dolayı farklı coğrafyalardan Türkiye’ye gelmiş ve Türkiye topraklarına yerleşmiş bu mezkur göçmen çocukları topluma entegre etme ihtiyacı hasıl olmaktadır. Bu manevrada mülteci çocukların geldikleri ülkelerdeki din anlayışı her ne kadar İslam olsa da farklı mezhebi yorumlamalardan dolayı Türkiye’de kayda değer sorunlar yaşadıkları aşikârdır. Yapılan araştırmalarda değişik nedenlerden dolayı başka ülkelerden Türkiye’ye gelen öğrencilerin Türkiye’de eğitim hayatlarında karşılaştıkları sorunları dil uyumsuzluğu, pratikte dine bakış ve dini yaşayış anlayışı, mezhepsel değişkenlik, Kuran’ı Kerim’in okuyuşu ve kıraat konusunda yaşanan problemler, ders müfredatı, ders araç gereçleri, kültürel uyumsuzluk vs. oluşturmaktadır.

Bu nedenle, böylesine önem arz eden göçmen çocuklarda din eğitimi konusunu öğrencilerin görüşleri açısından tespit etmek amaçlamıştır. Bu çalışma, göçmen çocuklarda din eğitimi ile ilgili öğretmen görüşleri saptanmasına, buna paralel olarak mevcut durumun da ortaya koyulması ile elde edilecek sonuçların derslerde din eğitimi ile öğrencilerin bilişsel ve psiko-motor başarısının artmasına katkı sağlaması açısından faydalı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca, elde edilen bu bulguların, alanyazına sağlayacağı katkı önem arz ettiği

düşünülmektedir. Bu anlamda ilköğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin din eğitimi görüşlerinin tespit edilmesi, öğrencilerin akademik başarısı ve yönü açısından çalışma önem arz etmektedir. Çalışmanın genel amacı, “göçmen çocukların din eğitimi ile ilgili görüşlerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

1. Göçmen çocuklarının dini geçmişleri hakkında görüşleri nelerdir?
2. Göçmen çocuklarının dine bakış hakkında görüşleri nelerdir?
3. Göçmen çocuklarının din eğitimi konusunda Türkiye’de karşılaştığı sorunlar nelerdir?
4. Göçmen çocuklarının din eğitimi ile toplumla nasıl bütünleşmiş /entegre hakkında görüşleri nelerdir?

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Göç

Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir (Çiçekli, 2009). Tarihi süreç içerisinde kendisi de birçok millet gibi yer değiştiren Türkler, modern dünyada da göç olgusuna yabancı değildir. Göç ederken göç almayı da kendi ülkesi içerisinde yaşayan Türkler göçmenlere karşı ılımlı, merhametli bir duyguyla kapılarını ve kalplerini açarak bu sürecin çoğu zaman hamisi olmuştur (Yalçın, 2004).

2.2. Uyum

Bir insan topluluğunun kendi coğrafyası ve kendi kültürel ortamını geride bırakarak yeni bir coğrafyada farklı bir kültür ile karşılaşması durumunda yerel kültürün kodlarını davranışlarına yeniden içselleştirmesi sürecidir. Uyum kavramı hem ev sahibi hem de göçmenlerin karşılıklı durumunu izah eden sosyolojik bir kavram olup kendi içerisinde hoş karşılama/hoş kabul ve karşılıklı uygunluk durumudur. Uyum sürecinin çok farklı boyutları bulunmakla birlikte işgücü, eğitim, sağlık, güvenlik, kültür vs. gibi katmanları vardır. Bunlardan birini yok saymak diğer katmanlarda/boyutlarda sıkıntıya neden olur(Canbey-Özgüler, 2018).

2.3. Dindarlık

Dindar olma, kişinin herhangi bir dinsel yapıya bağlı olma ve dinin emirlerini gayretle yerine getirme durumu, kişinin mensubu olduğu dine ait inanç, ibadet ve sembollere ilişkin kabul, yoğunlaşma ve meşgul olma derecesidir (Kurt, 2009; Gündüz, 1998). İnsanın söz ve davranışlarının birbirine paralel gittiği, gösterişin olmadan kulun tamamen yaratıcının rızasını gözeterek davranışlarını ihlaslı bir şekilde ortaya koymasındır. Sözler davranışları desteklemede

yetersiz kalıyorsa dindarlık kavramı tam anlamıyla toplumda yer almada problem yaşar. Bu bağlamda din eğitimi bireyler arasında sağlıklı bir zemin bulmada sorun yaşar.

2.4. Din Eğitimi

Din, yaratıcı tarafından insanların dünyada davranışlarını istedik ilahi bir kalıba göre şekillenmesi için peygamberlere gönderdikleri emirler bütünüdür. Eğitim ise belli bir zaman içerisinde insanları istenen tarafa yönlendirmek amacıyla planlanan programlı bir süreçtir. Din eğitimi ise bireylerin bağlı oldukları dini inançları çerçevesinde hayatlarını, günlük rutinlerini dine göre düzenleyerek davranışlarını bu yönde kanalize etmesidir. Modern hayat insanı bireyselleştirip yalnızlaştırır. Yalnızlaşan insan bu evrede yapboz gibi parçalara ayrıldığından din eğitimi ile bireysellikten kurtulup yalnızlık duygusunu aşarak toplum içine sağlıklı bir birey olarak hayatını idame eder. Çağımızın insanındaki zihinsel dağınıklığı ortadan kaldıracak ve topluma uyumunu sağlayacak olan din eğitimi, modern hayatın eğitim ve öğretiminde vazgeçilmez bir disiplindir. (Bilgin, 1980).

3. Yöntem

3.1. Araştırmanın Deseni

Araştırma ilköğretim kurumlarında okuyan göçmen çocukların din eğitimi konusunda görüşlerini belirlemeye yönelik yapılan nitel bir çalışmadır. Nitel araştırma tekniklerinin öne çıkan özellikleri doğal ortama duyarlılık sağlaması, araştırmacının katılımcı rolü olması, bütüncül bir yaklaşıma sahip olması, algıların ortaya konmasını sağlaması, araştırma deseninde esnekliği olması ve tümevarımcı bir analize sahip olmasıdır (Yıldırım & Şimşek, 2008).

3.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan görüşme soruları araştırmacı tarafından ilgili alan yazın taraması yapılarak hazırlanmıştır. Oluşturulan görüşme soruları 3 alan uzmanı tarafından incelenerek kapsam geçerliliği gözden geçirilmiştir. Kişisel Bilgi Formu Araştırmada katılımcıların kişisel bilgilerini görüşme formlarında belirtmeleri istenmiştir. Bu amaçla öğretmenlerden cinsiyet ve doğduğu ülke yönelik bilgiler istenmiştir. Çalışmanın yürütülebilmesi için okul yönetimine çalışma hakkında bilgi verilmiş ve okul yönetiminden çalışmanın yürütülebilmesi için izin istenmiştir. Görüşme yapılmadan önce katılımcılara gerekli açıklamalar yapılmış ve gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilecek çalışma için katılımcılardan görüşlerini belirtmeleri istenmiştir.

3.3. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Trabzon ili merkez ilçesine bağlı okullarda okuyan yapan 27 öğrenciden oluşturmaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri

Değişkenler	N	Yüzde	
Cinsiyet	Erkek	5	18,6
	Kız	22	81,4
Ülke	Suriye	7	25,0
	Çin	1	3,0
	Ürdün	5	15,0
	Filipinler	1	3,0
	Tunus	1	3,0
	Sudan	3	10,0
	Irak	6	20,0
	Filistin	2	6,0

3.3.1. Geçerlilik, Güvenirlilik ve Etik

Bu araştırmada güvenilirliğin ve geçerliliği sağlanmasında; inandırıcılık, aktarılabirlik, tutarlılık yollarına başvurulmuştur. Bu bağlamda; araştırmada inandırıcılığı sağlamak için veri toplama araçlarını oluşturma, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesi ve raporlanması aşamalarında uzman desteği alınmıştır. Bununla birlikte araştırmanın inandırıcılığını sağlamak için veri çeşitlemesine gidilerek öğretmenlerden veriler toplanmıştır. Aktarılabirlik ilkesi göz önünde bulundurularak çalışmada doğrudan alıntılama ve bunların yorumlanmasıyla sağlanmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2008). Tutarlılığın sağlanabilmesi için ise veri toplama ve analiz aşamalarında alan yazında dikkate alınmış, uzman görüşlerinden faydalanılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Öğrencilerin görüşme formlarına düşüncelerini yazılı olarak iletmişlerdir. Daha sonra bu formlar araştırmacı tarafından, olduğu gibi bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bu formlar üzerinden gerekli kodlamalar yapılmıştır. Elde edilen bu verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. (Yıldırım & Şimşek, 2008). Araştırma verilerinin sunumunda katılımcılara verilen kodlardan yararlanılmış ve bazı görüşlerden doğrudan alıntılar yapılarak yorumlar desteklenmiştir. Bu araştırmada kodların ve kategorilerin elde edildiği öğretmenlerin görüşlerinden bire bir alıntı yapılarak ‘geçerlilik’ sağlanmıştır. Veri seti okunarak anlamlı birimler bulunmuş, kodlamalar yapılmış ve geçici temalar oluşturulmuştur. Kodlama işlemi yapılırken ilgili literatür göz önünde bulundurulmuştur. Veri analizinin son aşamasında ise elde edilen bulgular açıklanmış, yorumlar ve sonuçlar sunulmuştur.

4. Bulgular

Araştırmada elde edilen bulgular göçmen öğrencilerin din eğitimine bakış açıları ve bu bağlamda din eğitiminde karşılaştıkları sorunları öğrenci görüşleri doğrultusunda aşağıda belirtilmiştir.

1. Öğrenci: *7. Sınıfta okuyorum. Ürdün'den geldim. Türkiye'de en çok dil sorunu yaşamaktayım. 8 aydır Türkiye'de yaşamaktayım. Burada olmaktan mutluyum ve gelecekte doktor olmak istiyorum. Ama en çok Ürdün'deki akraba ve yakınlarıma özlem duyuyorum. Türkiye'de aldığım din eğitiminden memnunum ve bu konuda Türkiye'deki din eğitiminin ülkemdeki din eğitiminden daha kapsamlı olduğunu söyleyebilirim. Özellikle bireylerin dini yaşayış oranlarının Türkiye'de daha nitelikli olduğunu gözlemledim.*

2. Öğrenci: *8.sınıf öğrencisiyim. Filistin'den geldim.. 4 yıldır Türkiye'de yaşıyorum.. Farklı bir ülkede olmamı garip bir duygu olarak nitelendiriyorum. En çok dil sorunu yaşıyorum ve bu sebeple sınavlarda zorlandığımı görüyorum. Farklı bir ülkede olmaya hala alışamadım. Utangaç ve çekingen birisiyim. En çok Filistin'deki akrabalarımı özliyorum. Gelecekte doktor olmak istiyorum. Din eğitimi konusunda Filistin'de okullarda yeteri kadar öğrenim görmedim ve bu boşluğu ailemin desteğiyle sağlamaya çalışıyorum. Türkiye'de din eğitimi alanında dersler yeteri kadar var olsa da uygulamada yeteri kadar yapılmıyor. Çünkü liselere giriş sınavı için öğretmenlerimiz Kuran-ı Kerim, peygamberimizin hayatı, din kültürü ve ahlak bilgisi, Arapça derslerinde test çözümü yaparak din eğitimi konusunu geri plana ittiklerini görüyorum.*

3. Öğrenci: *7.sınıf öğrencisiyim. Suriye'den geldim. 10 yıldır Türkiye'de yaşıyorum. En çok dil sorunu ve arkadaşlarım arasında dışlanma hissi yaşıyorum. Farklı bir ülkeye geldiğimde küçük yaşta olduğum için duygu noktasında pek bir şey hissetmiyorum. Gelecekte veteriner olmak istiyorum. Türkiye'de din eğitimi konusunda memnuniyet derecesinde mutluluk duyuyorum. İmam hatip ortaokulunda okuduğum için kendimi ifade etme noktasında zorluk çekmiyorum.*

4. Öğrenci: *9. Sınıf öğrencisiyim. Irak'tan geldim. 3 yıldır Türkiye'de yaşıyorum. En fazla dil sorunu yaşadığımı düşünüyorum. Farklı bir ülkede yaşamanın getirmiş olduğu yalnızlık duygusunun adaletsizlik olduğunu nitelendirmek istiyorum. Yaşadığım dil sorunu nedeniyle kendimi iyi ifade edemediğimi düşünüyorum. Dürüst ve sakin bir yapıdayımdır. Gelecekte doktor olmak istiyorum. Türkiye'de din eğitiminin insanlar arasında kardeşlik duygusunu pekiştirdiğini ve bu adaletsizlik duygusunu hafiflettiğini söyleyebilirim.*

5. Öğrenci: *5.sınıf öğrencisiyim. Suriye'den geldim. 8 yıldır Türkiye'de yaşıyorum. En çok dil sorunu ve akranlarım arasında dışlanma hissi yaşıyorum. Türkiye'de insanların beni yeterince anlayamadığını düşünüyorum. Ama zamanla insanlar tarafından olumlu tepkiler de*

alıyorum. Fikirlerimi açıkça belirtebiliyorum. En çok Suriye'deki akrabalarımı özliyorum. Tatlı ve dürüst birisiyimdir. İleride İngilizce veya Arapça öğretmeni olmak istiyorum. Türkiye'de din eğitimi konusunda yeteri kadar iyi bir seviyede olduğumu söyleyebilirim. Hatta kendim okuldaki Kuran-ı Kerim hafızlık projesinde yer alıyorum.

6. Öğrenci: 5.sınıf öğrencisiyim. Irak'tan geldim. Farklı bir ülkeye geldiğim için üzgün olduğumu ancak eğitim için Türkiye'de olmaktan mutluluk duyduğumu söyleyebilirim. 4 yıldır Türkiye'de yaşıyorum. En çok dil sorunu ve sınıftaki akranlarım arasında dışlanma hissi yaşıyorum. Hafızlık derslerini alıyorum ve özellikle Kuran-ı Kerim'deki DAD/ZAD harfi konusunda çok sorunlar yaşıyorum. Bazen anlayamadığım için kendimi üzgün hissediyorum. En çok Irak'taki arkadaşlarımı ve akrabalarımı özliyorum. Sosyal ve dürüst birisi olduğumu düşünüyorum. Gelecekte öğretmen veya doktor olmak istiyorum. Türkiye'de din eğitimi yeterlidir ancak insanlar bu yeterliliği kendi kafalarına göre yorumlayarak bireyler arasında ayrımcılık yapıyorlar. Bu ayrımcılıktan dolayı okuldaki hafızlık projesi kapsamında kendi isteğimle ayrılmak istiyorum. Çünkü arkadaşlarım tarafından sürekli dışlanıyorum. Bu arkadaşlarım din eğitiminden hiçbir şey anlamıyorlar.

7. Öğrenci: 6.sınıf öğrencisiyim. Tunus'tan geldim. 5 aydır Türkiye'de yaşıyorum. En fazla dil sorunu yaşıyorum. Gelecekte doktor olmak istiyorum. Merhametli birisi olduğunu düşünüyorum. Kendi ülkemdeki arkadaşlarıma özlem duyuyorum. Sınıftaki arkadaşlarımla birlikte oynamayı çok istiyorum. Onların aralarına girmek istiyorum. Din eğitimini yeterli bulmuyorum. Eğer yeterli olsaydı sınıftaki arkadaşlar oyun oynadıkları zaman beni kendi aralarına alırlardı.

8. Öğrenci: 9.sınıf öğrencisiyim. Filistin'den geldim. Farklı bir ülkeye geldiğimde çok üzüldüm ve Türkiye'de kendimi yalnız hissediyorum. 4 yıldır Türkiye'de yaşıyorum. İletişim sorunu ve kendimi ifade edememe duygusunu yaşıyorum. Arkadaş ortamına uyum sağlayamıyorum. Türkiye'de olmaktan pek mutlu değilim. Türkiye'de iyi bir eğitim alıp ülkem olan Filistin'e geri dönmek istiyorum. Din eğitimi her ne kadar derslerde işlenmiş olsa da arkadaşlarım hayatlarına din eğitimini uygulamıyorlar. Bundan dolayı beni dışlıyorlar. Din eğitimi Türkiye'de insanların yaşama geçirmeleri gereken bir süreç olduğunu düşünüyorum.

9. Öğrenci: 8.sınıf öğrencisiyim. Sudan'dan geldim. Dil sorunu yaşıyorum. 5 yıldır Türkiye'de yaşıyorum. Farklı bir ülkeye geldiğimden dolayı en fazla ülkeme özlem duyuyorum. İyi bir meslek sahibi olmak istiyorum. Siyahi tenli olduğum için bulunduğum ülkedeki çocuklar beni biraz farklı görüyorlardı. Ama zamanla insanlar buna alıştılar. Okuldaki din eğitiminin de etkisiyle ten rengimin durumuna alıştılar. Bu durum beni memnun ediyor.

10. Öğrenci: 8.sınıf öğrencisiyim. Suudi Arabistan'dan geldim. 5 yıldır Türkiye'de yaşıyorum. En fazla dil sorunu yaşıyorum. Konuşulanları pek anlamıyorum. Yardımsever

birisiyimdir. Gelecekte beyin cerrahı olmak istiyorum. Okuldaki din eğitiminin yeterli olduğunu lakin öğretmenlerimin farklı derslerde sürekli test çözdüklerini söyleyebilirim.

11. Öğrenci: *7.sınıf öğrencisiyim. Suriye'den geldim. 10 yıldır Türkiye'de yaşıyorum. Dil sorunu ve dışlanma, ait olamama hissi yaşıyorum. Türkiye'de yaşamaktan mutlu değilim. Yardımsever birisi olarak kendimi nitelendiriyorum. Gelecekte meslek dersi öğretmeni olmak istiyorum. Din eğitiminin okulda yeterli derecede etkili olmadığını insan davranışlarını değiştirmediyini düşünüyorum. Çünkü okuldaki din eğitimi etkili olmuş olsaydı bireyler beni aralarına alarak farklı bir gözle bakmazlardı.*

12. Öğrenci: *6.sınıf öğrencisiyim. Suriye'den geldim. 8 yıldır Türkiye'de yaşıyorum. En çok ev bulamama sorunu yaşıyoruz. Arkadaşlarımla pek anlaşamamaktan yana dertliyim. Türkiye'deki öğrencilerin özellikle DAD/ZAD harfini okurken kendilerini çok kastıklarını/zorladıklarını ve bu okuyuş konusunda eğitimcilerin de bana zorluk çıkardıklarını gördüm. Sınıfta sadece bir kişiyle arkadaşlık edebiliyorum. Gelecekte iyi bir eğitim alıp ülkeme dönmek istiyorum. Suriye'deki akraba ve arkadaşlarımla çok özliyorum. Okuldaki din eğitiminin yeterli olmadığını bu kavramın sadece derslerde bir terim adından öteye geçemediyini gördüm. Bundan dolayı imam hatip ortaokulundan kaydımı alıp başka bir okula gideceğim.*

13. Öğrenci: *7.sınıf öğrencisiyim. Ürdün'den geldim. 3 yıldır Türkiye'de yaşıyorum. Farklı bir ülkede olmaktan hem üzgün hem de heyecanlıyım. Dil sorunu yaşıyorum. İnsanların bana yardımcı olmasından memnunum. Özgüvenli ve meraklı biriyim. Gelecekte psikolog olmak istiyorum. Okulumuzdaki din eğitiminin yeterli olduğunu düşünüyorum. Özellikle insanların bana karşı olumlu tavır sergilemelerinin temelinde din eğitiminin yattığını hissediyorum.*

14. Öğrenci: *6.sınıf öğrencisiyim. Ürdün'den geldim. Ülkemi bırakıp geldiğim için üzgünüm. En fazla dil sorunu ve dışlanma hissi yaşıyorum. 8 aydır Türkiye'de yaşıyorum ve burada olmaktan mutluyum. Okuldaki din eğitiminin yeterli derecede beni memnun ettiğini düşünüyorum. Öğretmenlerime sorduğum dini içerikli soruların hepsine doyurucu bir cevap almakla birlikte benimle ilgilendiklerini görüyorum.*

15. Öğrenci: *12.sınıf öğrencisiyim. Filistin'den geldim. Dört yıldır Türkiye'de yaşıyorum. En fazla dil konusunda sorun yaşıyorum. Türkiye'de insanların konuşmalarını anlayamamaktan muzdaribim. En çok ülkemdeki arkadaş ortamını özledim. Farklı bir ülkede yaşamayı sorunlu /problemlili bir durum olarak görüyorum. Okuldaki din eğitiminden memnunum. Okulumuzun her katında mescit bulunmakla birlikte her zaman abdest almak için sıcak suyun bulunması beni memnun ediyor.. Öğlen namazlarının okuldaki mescidimizde*

cemaatle birlikte ve öğretmenlerimiz eşliğinde kılınması buradaki din eğitiminin yeterli olduğunu hissettiyordum. Farklı bir ülkede yaşamın burukluğunu din eğitimi ile hafifletmeye çalışıyorum. Ramazan ayında öğretmenlerimizin hazırlamış olduğu mukabele okumasının yapılması beni memnun ederek Ramazan ayının bereketli geçmesini sağlıyor.

16. Öğrenci: *12. Sınıf öğrencisiyim. Filipinlerden geldim. Dört dil konuşabiliyorum. Mezhepsel olarak bir sorun yaşamıyorum. Çünkü mezhepler arasındaki yorum farklılıklarının az olduğu görüşüne sahibim. Din eğitiminin yeterli olduğunu, içerik olarak zengin bir din eğitimi görüyorum. Hadis, tefsir, kelam, akaid, siyer, Kuran-ı Kerim gibi ders içeriklerinde yeteri kadar din eğitimi aldığıma inanıyorum.*

17. Öğrenci: *10. Sınıf öğrencisiyim. Rusya'nın Tataristan bölgesinden geliyorum. Dört yıldır Türkiye'de yaşıyorum. Türkiye'de ilk yıllarda ufak tefek sorunlar yaşasam da bunların ciddi boyutta olduğunu düşünmüyorum. Türkiye'de okulda ve toplum içinde büyük bir ötekileştirme duygusu yaşıyorum.. Türkiye'de din eğitiminin yeterli düzeyde olduğunu görüyorum. Okuldaki din eğitimi derslerinden memnunum. Okulda din eğitimine yönelik çok güzel bilgiler öğrenirken aynı zamanda bu bilgileri okulun mescidinde uygulamalı olarak yapıyoruz.*

18. Öğrenci: *9. Sınıf öğrencisiyim. Suudi Arabistan'dan Türkiye'ye geldim. Altı yıldır Türkiye'de yaşarken buradaki din eğitimi bana çok farklı geliyor. Okulumdaki bazı öğrencilerin oruç ibadetini yanlış yaptıklarını düşünüyorum. Tekne orucu adında bir oruç olduğunu sahur vaktinden öğle vaktine kadar oruç tutarak sonradan öğle vaktinde bu orucu bozduklarını gördüm. Namazın kılınışı konusunda da Türkiye'deki din eğitiminde bazı farklılıklar gördüm. Örneğin Türkiye'deki din eğitiminde namaz vakitlerinde kılınan namaz rekâtlarının çok fazla olduğunu ve bu rekât fazlalığı yüzünden Türkiye'deki öğrencilerin namaz kılmadıklarını ve namazdan soğuduklarını görüyorum. Oysaki Suudi Arabistan'da bizler sadece farz namazlarını kılıyor ve sünnet namazlarını ise isteyen kılıyordu. Türkiye'ye gelmemdeki en büyük sebep Türkiye'nin din eğitimi konusunda daha özgür bir ülke olmasıdır.. Mezhep konusunda herhangi bilgim yoktur.*

Yukarıda alınan görüşler sonucunda göçmen çocuklar din eğitimine karşı bakış açıları ve tutumlarının olumsuz olmadığı ve din eğitiminin kendilerinin üzerindeki duygusal travmatik göç olgusunu yenmelerinde yardımcı destek bir işlev gördüğü belirtilmiştir. Göçmen çocuklar gerek okullarda gerekse de toplumun değişik yerlerinde geçici sorunlar yaşamış olsalar da bu sorunların din eğitimi ile aşılabileceğini ifade etmişlerdir. Geldikleri ülke ile geçici/kalıcı olarak yer aldıkları Türkiye'de eğitim ve öğretim sürecinin onların hayat görüşlerini etkilediği sonucu çıkarılabilir. Bazı göçmen çocuklar Türkiye'de eğitimini tamamlayıp bir meslek sahibi olduktan sonra kendi ülkelerine gidip oradaki insanlara yardımcı

olmak istediklerini, diğer bazı göçmen çocukların ise Türkiye'nin mevcut olumlu şartlarını göz önünde bulundurup burada kalmaya devam edeceklerini ifade ettiler.

Sonuç

Göçmen çocuklar ve din eğitimi konusunda yapılan literatür çalışmalarında hep ülke bazlı araştırmalar ele alınmış olup genel bir göçmen çocukları ve din eğitimi alan/ literatür incelemesinin yeterli derecede çalışma yapılmadığı görülmüştür. Yabancı kaynak alan taramasında da konumuzun özelinde yeterli derecede çalışmalar yapılmadığı görüldü. Yabancı uyruklu öğrenciler Türkiye'deki bütün şehirlerde eğitim görmektedirler. Yaşadığımız yerlerde, mahallemizde, okullarımızda, sosyal hayatımızda yaşamlarını devam ettirmektedirler. Hiç kimse isteyerek vatanını/memleketini bırakıp farklı bir ülkeye/coğrafyaya farklı bir kültüre göç etmek istemez. Kendi ülkelerini kendi akraba ve arkadaşlarını terk etmelerinde birçok sebeplerinin olduğu gözlemlendi. Örneklem olarak hem ortaokul hem de lise öğrencileri tercih edildi. Bu çalışmada göçmen öğrencilerin eğitim öğretim içerisinde din eğitimi sürecinde yaşadıkları sorunların neler olduğu saptamaya çalışılmıştır. Yapılan görüşmeler ile göçmen çocukların sınıf içi durumlarını, arkadaşları arasındaki sosyal kabul düzeyleri din eğitimi bağlamında gözlemlendi. İsteyen öğrencilerle yapılan bireysel mülakatla Türkiye'ye geldikleri andan bugüne kadarki duyguları yüz yüze görüşme yapılarak öğrenmeye çalışıldı. Mülakat yapmak istediğimizde birçok öğrencinin çekingen davrandığı görüldü. Bazı öğrenciler mülakat yapmak istemedikleri için bilgi alınamadı. 27 öğrenci ile görüşme sağlandı.. Araştırma sonuçlarına göre göçmen öğrencilerin sorunlarının başında dil uyumsuzluğu, dil sorunu ve buna bağlı olarak iletişimsizlik gelmektedir. Her ne kadar dini konularda göçmen öğrencilerin hazırbulunuşlukları yeterli seviyede olmuş olsa da sınıf içerisinde öğretmenlerinin kullanmış oldukları dersle ilgili kavram ve terimleri anlamada yetersiz kaldıkları ve bu konuda zorluk çektikleri görülmüştür. Dil olmazsa insanlar arası iletişimde ve eğitim öğretim sürecinde aksaklıklar yaşanması olacaktır. Bu aksaklıklar göçmen öğrencilerin akademik başarılarında eksiklikler olmasına neden olacaktır. Göçmen öğrencilerin ana dilleri Arapça olanlar Kuran-ı Kerim ve Arapça derslerinde başarılı olsalar da özellikle Kuran-ı Kerim derslerinde Kuran-ı Kerim'in hattından kaynaklanan bazı sınırlılıklardan dolayı bu derste hatalı okudukları ve başarısızlığa neden olduğu gözlemlenmiştir. Öğretmenler yabancı uyruklu öğrencilerin derslerde başarılı olabilmeleri için ders içeriğini basitleştirmeli ve akademik başarıları için onlara yardımcı olmalıdırlar. Özellikle uygulamaya dayalı mesleki derslerde yazılı sınavdan ziyade uygulamalı sınava öncelik vermeli ve bu konuda yabancı öğrencileri motivelerinin yükselmelerine yardımcı olmalıdır. Öğrencilerin çoğu sınıf ortamında farklı kültürel özellikleri barındıran kişilerle olmaktan mutludur. Buna karşılık dil sorunları, dışlanma gibi olumsuz

faktörlere maruz kaldıkları gözlemlendi. Bu durumların fazla olması yabancı uyruklu öğrencilerde içe kapanma, sessiz olma, başkalarıyla iletişim kuramama, okula devam edememe sorunu gibi faktörleri ortaya çıkarmıştır. Bahse konu olan bu sorunlar din eğitimi aracılığıyla yumuşak bir sürece geçilerek göçmen çocukların psikolojik sorunları aşılanacaktır. Sınıf içerisinde birçok yabancı göçmen öğrenci olumlu okul iklimine sahiptirler. Bunun temelinde din eğitiminin olduğunu belirttiler. Özellikle İmam Hatip ortaokulu ve lisesini seçmelerinin en önemli sebebi ‘‘Arapça, Kur’an-ı Kerim, hadis, kelam, fıkıh, tefsir’’ gibi meslek derslerinde başarılı olacaklarını düşünmeleridir. İleride kendi dillerinde eğitim almak istediklerini belirttiler. YÖS (Yabancı Öğrenci Sınavı) adı altında yapılan yabancı uyruklu sınavlara girerek Türkiye’de üniversite okumak istediklerini belirttiler. Bazı öğrenciler iyi bir din eğitimi alıp Türkiye’de kalarak tüm insanlara hizmet etmeyi tercih ederken, diğer öğrenciler de Türkiye’de meslek sahibi olduktan sonra ülkelerine dönüp oradaki insanlara her konuda yardımcı olmak istediklerini belirttiler. Bu bağlamda yapılan saha ve alan araştırmaları sonucu çözüm önerilerini sıraladığımızda şunlar söylenebilir: Göçmen öğrencileri de kapsayacak şekilde oluşturulan ders kitaplarının içeriğinde ‘‘çok kültürlülük, çoğulculuk, mezhepler üstü evrensel insan hakları, eşitlikçi, ırksal ve coğrafi tanımlamalardan arındırılmış ilkeler doğrultusunda ayrımcılık ve ötekileştirme sorunsalı asgari düzeye çekilmiş olmalıdır. Göçmen öğrencilerin yoğun olarak eğitim ve öğretim gördüğü okullarda göçmen çocuklar ile öğretmenleri ve akran öğrenciler arasında iletişim sağlayabilecek tercüman öğretmenlerin okul idaresi tarafından bulundurulması sağlanmalıdır. Türkiye’ye göçmen olarak gelen aileler ‘‘dışlayıcı ve ötekileştirici tutumlardan arındırılmış, ön yargılardan uzak, akran zorbalığının olmadığı, güvenli bir okul atmosferinin olduğu’’ eğitim kurumlarına çocuklarını hiçbir kaygıya kapılmadan gönderebilmelidir. Göçmen öğrencilerin okuldaki diğer öğrencilerle kaynaşabilmesi ve okul kültürüne uyum sağlayabilmesi için sosyal ve akademik faaliyetlerle desteklenmelidir. Tiyatro, piyes, skeç, şiir okuma vs. gibi sosyal faaliyetler ile basketbol, futbol, voleybol vs. gibi sportif faaliyetler ve akademik TÜBİTAK proje etkinlikleri içerisine dahil edilerek bu öğrencilerle bütünlük oluşturulmalıdır. Bunun sonucunda bütün öğrencilerde kabul duygusu geliştirilerek ‘‘biz bilinci’’nin oluşması sağlanmalıdır. Göçmen öğrenciler için okulların psikolojik danışma ve rehberlik servislerinde mülteci öğrenciler yakından izlenmeli ve bu öğrenciler için yerel/özel hedefler belirlenmelidir. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi sürecinde olası bir sorun yaşandığında psikolojik danışma ve rehberlik servisi sorunu rehberlik hedefleri içerisinde ve din eğitimi özelinde çözüme kavuşturmalıdır. Göçmen çocukların topluma uyumları açısından verilecek olan din eğitimi için Milli Eğitim Bakanlığı ile beraber Diyanet İşleri Başkanlığı da bu sürece dâhil edilmelidir. Gerekli görülen yerlerde/illerde ortak bir medeniyetin oluşumu için Uluslararası imam hatip okulları açılmalı ve bu çoğulcu anlayış

doğrultusunda öğrenci yetiştirilmelidir. Bu yetişen öğrencilerin ileride öğretmen olması sürece dâhil edilerek dönüşüm sağlanmış olmalıdır. Göçmen çocukların din eğitimi konusunda öğretmenlere gerek ÖBA üzerinden gerekse yüz yüze eğitim, seminer ve kurs verilerek bu konudaki eğitici eleman açığı kapatılmalıdır.

Kaynaklar

Bilgin, B. (1980). *Türkiye’de din eğitimi ve liselerde din dersleri*. Emel Matbaacılık.

Canbey-Özgüler, V. (2018). Göç ve Uyum Politikaları, Migration and Integration Policies. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, 1 (1), 1-14.

Çiçekli, B. (2009). *Uluslararası Göç Hukuku*. Uluslararası Göç Örgütü.

Gündüz, Ş. (1998). *Din ve İnanç Sözlüğü*. Vadi Yayınları.

Kurt, A. (2009). Dindarlığı Etkileyen Faktörler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18 (2), 1-26.

Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Anı Yayıncılık.

Yıldırım, A. & Şimsek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seckin Yayınları